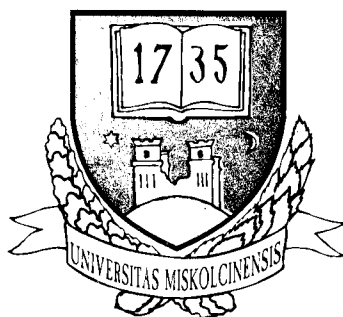

PUBLICATIONES UNIVERSITATIS MISKOLCINENSIS

SECTIO JURIDICA ET POLITICA

TOMUS XXV/1.

MISKOLC UNIVERSITY PRESS
2007

BÉKEBELI PENGEVÁLTÁS A VÁLTÓKÉPESSÉGRŐL A JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY HASÁBJAIN

BABJÁK ILDIKÓ*

I. A váltóképesség fogalma és változatai a dualizmus korában

A 19. századi magyar váltójogi irodalomban számos egymással össze nem egyeztethető nézetet találni a váltóképesség mibenléte, fogalma, különösen pedig változatai tekintetében. Míg APÁTHY – hasonlóan a szerzte Európában tapasztaltakhoz – cselekvő és szenvedő váltóképességet különböztetett meg,¹ addig PLÓSZ vitatva ezen felosztás megalapozottságát azt vallotta, hogy a váltóképesség mindig cselekvési képesség, így a váltóképesség nem lehet szenvedő, az mindig cselekvő.² Vizsgáljuk meg, e szerzők mire alapozták állításaikat!

APÁTHY német váltójogászok (HARTMANN, BRAUER, VOLKMAR és LOEWY) munkáira hivatkozva a cselekvő váltóképességet az általános jogképességgel tekintette azonosnak, és nem tért ki részletesen a váltóképesség cselekvő oldalának vizsgálatára. Megtette ezt azonban PLÓSZ, aki szerint a cselekvő váltóképesség nem is feltétele a váltójogügyletnek, ugyanis a váltójogi kötelezettség anélkül létrejön, hogy a váltóval aktívákat szerző személy elfogadó nyilatkozatot tenne, sőt a váltóval szerzőnek még cselekvőképességgel sem kell rendelkeznie.³ Ezt továbbgondolva azt is leszögezhetjük, hogy egy nem létező, tehát nem is jogképes személy részére tett váltójogi nyilatkozat is kötelez, ha a jogosított személy később létrejön, vagy a váltó egy más hitelezőhöz kerül. A cselekvő váltóképesség tehát csak abban a tekintetben lényeges, hogy váltóhitelezőként legyen aki a váltót átveszi, illetve legyen aki a váltóhitelező képviselésében birtokba veszi a kötelezvényt. A birtok (birlalat) kérdése azonban ténykérdés, jogképesség nem szükséges hozzá. Mindezen okfejtés alapján egyetértünk PLÓSSZAL, aki az APÁTHY által vázolt ún. *cselekvő váltóképességet* nem tekinti

---

* DR. BABJÁK ILDIKÓ

egyetemi docens

Debreceni Egyetem, ÁJK, Jogtörténeti Tanszék

E tanulmány a Deák Ferenc Posztdoktori Ösztöndíj támogatásával készült.

¹ Apáthy, I.: *Anyagi és alaki váltójog*. Budapest 1884. 83. o

² Plósz, S.: *A magyar váltójog kézikönyve*. Budapest 1889. 67. és k. o.

³ Plósz, 68. o.

különös váltójogi képességnek, ezért a váltóképesség alatt csakis a szenvedő váltóképességet érti.⁴

A 19. században az európai váltótörvények általában a szenvedő váltóképességet a szerződési képességgel hozzák összefüggésbe, az egyes államok szabályai csak abban térnek el egymástól, amennyiben máshol húzzák meg a szerződési képesség korhatárát.⁵

Az 1876. évi magyar váltótörvény az alábbiak szerint szabályozza a váltóképességet és szab életkori határt: „1. § *Szenvedő váltóképességgel bir mindenki, a ki terhes szerződéseket jogérvényesen köthet. Nem teljes korúak szenvedő váltóképességgel csak az esetben bírnak, ha önállóan ipart űznek.*”⁶ Teljes korúnak az minősült, aki betöltötte 24. életévét.⁷ Logikus, hogy az önálló iparüzéshez a jogalkotó megadja annak lehetőségét, hogy az illető váltójogi kötelezettséget vállaljon, még akkor is, ha kiskorú. A korabeli jogalkotás szerint kiskorú az, aki élete 14. évét betöltötte, és ezen személyek „*arról, a mit szolgálatauk és munkájuk által szereznek, szabadon rendelkezhetnek, ha fenntartásukról maguk gondoskodnak.*”⁸ PLÓSZ azon az állásponton van, hogy ezen vagyion tekintetében a kiskorúak nem rendelkeznek azon képességgel, hogy erre nézve váltókötelezettséget vállaljanak. Ezt az állítását az 1876. évi váltótörvényünk fentebb már idézett 1. § második bekezdéséből vezette le.

Az önálló iparüzésen túl voltak olyan élethelyzetek, amelyek alapján a 24. évüket még be nem töltött személyek is szenvedő váltóképességgel rendelkeztek.⁹ Az egyik ilyen eset, ha a gyámhatóság nagykorúsít egy 18. évét betöltött kiskorút, és ezáltal teljes korúvá válik.¹⁰ A másik eset az alábbiakban foglalható

⁴ Uo.

⁵ Az 1840. évi váltótörvényünkben az 1. § határozza meg, ki rendelkezik szenvedő váltóképességgel: „*szenvedő váltóképességgel bir mindenki, a ki terhes szerződéseket jogérvényesen köthet.*” Ugyanígy fogalmaz a német váltórendszabály 1. cikke is. Érthető a német és a magyar jogalkotó törekvése: a kereskedelmi forgalom dinamizmusa azt kívánja, hogy mindenki használhassa a váltót (mint a kereskedelmi forgalom közvetítőjét), akit a magánjog felruház azzal a képességgel, hogy kötelezettséget vállaljon, azaz visszterhes szerződéseket kössön. A francia *Code de commerce* 113. és 114. cikkei, és az olasz *Codice de commercio* 199. és 200. cikkei is hasonlóak, azonban azt a megszorítást hozzák e körben, hogy a kereskedést nem űző nők és a kiskorúak által aláírt váltólevelek nem érvényesek, tehát ezen személyeknek nem biztosítják a váltóképességet. Vö. Apáthy, 84. o.

⁶ 1876. évi 27. tc. 1. §. (Corpus Iuris Hungarici, a továbbiakban: CIH)

⁷ 1877. évi 20. tc. 1. §: *Teljeskorúság a személy életkora 24. évének elteltével éretik el.* (CIH)

⁸ 1877. évi 20. tc. 3. § (CIH)

⁹ 1877. évi 20. tc. 7. §: *A szenvedő váltóképességre nézve az 1876. évi XXVII. törvénycikk 1. §-a érintetlenül hagyatván, azok, a kik a jelen törvény 4., 5. és 6. §-ai szerint válnak teljeskorúakká, éltek 24. évének betöltése előtt is szenvedő váltóképességgel bírnak.*(CIH)

¹⁰ 1877. évi 20. tc. 4. §: *Életök 18-ik évét betöltött kiskorúak teljeskorúakká válnak, ha a gyámhatóság által nagykorusítottatnak. A nagykorusítás elhatározása előtt a szülők, nagyszülők s ezek nem léteben a legközelebbi oldalrokonok s a gyám meghallgatandó. Nagykorusításnak akkor van helye,*

össze: azon 20. évüket betöltött kiskorúak is rendelkeznek szenvedő váltóképességgel, akik azáltal válnak teljes korúvá, hogy vagyonukat szabad rendelkezés céljából – gyámhatósági jóváhagyással és apjuk beleegyezése mellett – átveszik, vagy önálló háztartást alapítanak.¹¹

A dualizmus kori újabb váltójogi irodalomban többször találkozhatunk az ún. relatív váltóképesség fogalmával is, leginkább olyan kontextusban, hogy „nálunk ilyen nem létezik.”¹² A *relatív váltóképesség* azt jelentette, hogy valaki a szerint váltóképes vagy váltóképtelen, hogy a váltóügylet alapját képező alapügylet tekintetében van-e szerződési képessége vagy nincs. A német váltórendszabály alapján a Birodalmi Kereskedelmi Főtörvényszék,¹³ majd a Birodalmi Törvényszék¹⁴ ítélkezési gyakorlata elismerte a relatív váltóképességet,¹⁵ és az osztrák legfőbb ítélőszék is váltóképesnek tekintette a kiskorút a gyámhatóság által szabad kezelésére átengedett jövedelemfeleslegre,¹⁶ továbbá saját keresményére nézve,¹⁷ ha a váltóból kiderül, hogy erről akart intézkedni. A relatív váltóképesség ellen foglal azonban állást THÖL és LEHMANN is a korabeli német irodalomban,¹⁸ ahogyan PLÓSZ is, mondván, hogy a váltóképesség egy „külön képesség.”¹⁹ Csatlakozunk ezen véleményhez, de arra hivatkozva, hogy a váltókötelezettség független a váltóadás alapjául szolgáló jogviszonytól. A dualizmus-kori magyar váltójog nem ismeri a relatív váltóképességet olyan értelemben sem,

---

ha a kiskoru saját ügyeinek vitelére elegendő képességgel és érettséggel bír. Ha a nagykorúsítás az ezen § értelmében meghallgatottak egybehangzó véleménye alapján adatik meg, ahhoz további jóváhagyás nem szükséges, ellenkező esetben a határozat jóváhagyás végett a felsőbb gyámhatósághoz hivatalból felterjesztendő. (CIH)

¹¹ 1877. évi 20. tc. 6. §: Kiskorúak, kik életkoruk 20. évét betöltötték, teljeskorúakká válnak, ha az atyai hatalmat gyakorló atya 1. a kiskorúnak vagyonát ennek szabad rendelkezésre átadja, vagy 2. beleegyezik abba, hogy ez önálló háztartást alapítson. Mindkét esetben a gyámhatóság jóváhagyása szükséges. (CIH)

¹² Plósz, 71. o.

¹³ *Reichs-Oberhandelsgericht* (továbbiakban ROHG.), amely az 1869. június 12-i törvénnyel felállított lipcei Legfőbb Szövetségi Kereskedelmi Törvényszék helyébe lépett, hatáskörének kiterjesztése mellett. 1871. szeptember 2. és 1879. október 1-ig működött, majd az 1877. évi bírósági szervezeti törvény értelmében átalakult a tágabb hatáskörű lipcei Birodalmi Törvényszékké (továbbiakban RG.). Plósz, 28. o.

¹⁴ *Reichgericht* (RG.), lásd az előző jegyzetet.

¹⁵ Vö. ROHG. Entsch. B. VII. és XXIII. 25. és 185. o., illetve az RG. 1881. szeptember 29. határozata, in: Goldschmidt, L.–Gierke, J. (Hrsg.): *Zeitschrift für das deutsche gesammte Handelsrecht und Konkursrecht*. XXIX. kötet Stuttgart 1921. 191. o.

¹⁶ Az Optk. 247. §-a alapján, vö. Czelechowszky, F.: *Sammlung wechselrechtlicher Entscheidungen des k. k. Obersten Gerichtshofes*. Bécs 1883. 80. o.

¹⁷ Az Optk. 246. §-a alapján, vö. Czelechowszky 80. o.

¹⁸ Thöl, H.: *Das Wechselrecht*. Göttingen 1878. 25. § és Lehmann, H. O.: *Lehrbuch des deutschen Wechselrechts*. Stuttgart, 1886. 289. o.

¹⁹ Plósz, 71. o.

hogy egy személy bizonyos gazdasági körben váltóképes, ezen körön kívül pedig nem rendelkezik váltóképességgel. Ezt az 1876. évi váltótörvényünk 1. §-ból levezethető azon fentebb bemutatott esetre vonatkozó korlátozás támasztja alá, amikor egy 14. évét betöltött kiskorú saját munkájával szerez javakat, pusztán ezen javak feletti szabad rendelkezése még nem teszi képessé arra, hogy e javak tekintetében váltókötelezettséget vállaljon.²⁰

II. Vita az írástudatlanok váltóképességéről a *Jogtudományi Közlöny* hasábjain

1883-ban egy a Kúria által hozott határozat²¹ indított el olyan vitát a *Jogtudományi Közlöny* hasábjain, amelyben egy királyi aljárásbíró és több ügyvéd véleményüket – sokszor élcelődve, de – jogászi érvekkel alátámasztva jelentették meg hétről hétre. A polémiát involváló jogeset lényege, hogy az írástudatlan C. Nikolai váltóelfogadó nevét nem ő maga, hanem megbízásából a fia írta rá a váltóra. Ítéletében a Kúria ezt *megbízásból eredő váltónyilatkozatnak* nevezte, és jogelvként mondta ki, hogy ez érvényes váltónyilatkozat, és ezzel egy aláírást minősített váltójogi cselekménynek. Elvi határozatát a váltótörvény 1. §-ra, a jogcselekmény minősítését pedig a 104. §-ra alapította.

Tekintsük végig a *Közlönyben* megjelent azon reakciókat, amelyeket egy bírótól, egy segédfogalmazótól és ügyvédektől kapott a szerkesztőség, ezekből ugyanis képet kapunk a váltóképesség korabeli megítéléséről.

Elsőként SERLY ANTAL losonczy királyi aljárásbíró nyilvánított véleményt, aki tévesnek tartotta a Kúria által kimondott jogelvet. Szerinte a váltótörvény 1. §-a – amely szerint „*szenvedő váltóképességgel bír mindenki, a ki terhes szerződéseket jogérvényesen köthet*” – csak általános rendelkezés, és megadja ugyan az általános váltójogot, de gyakorlását alakiságokhoz is köti. Hangsúlyozza továbbá, hogy az 1. §-ból nem következik az, hogy az írástudatlanok váltójogi szerződést köthessenek. Azt tekinti e körben eldöntendő kérdésnek, hogy az írástudatlan személy váltójogi szempontból szellemi fogyatékosnak tekintendő-e? Az írástudatlanság váltójogi és magánjogi tekintetben való megkülönböztetése azért lényeges, mert magánjogilag az írástudatlanság – ha az önrendelkezéshez szükséges kellékek egyébként nem hiányoznak – önmagában véve még nem vehető szellemi fogyatkozásnak. SERLY azzal a „köztudott” ténnyel támasztja alá nézetét, hogy a váltószerződés az általános szerződési feltételeknél szigorúbb feltételű kötelezettségeket ró a váltóképes személyekre, ezért a szenvedő váltó-

²⁰ Vö. 1877. évi 20. tc. 3. § (CIH), lásd feljebb.

²¹ Ezt a határozatot a *Jogtudományi Közlöny* 1883. évi 47. számában közzölték.

képesség törvényi feltételei is magasabb szinten állnak. Hozzáteszi továbbá, hogy ez a váltótörvény 104. §-ból is kitűnik, ugyanis a törvény még a testi fogyatékosok váltójogi nyilatkozatát is szigorú alakisághoz köti, holott az egyébként szellemileg ép kötelezett ezen testi hiányát „akadálymentesen” pótolhatná meghatalmazás útján adott nyilatkozatával, ahogyan ezt a vita tárgyát képező kúriai ítélet alapjául szolgáló jogesetben a váltókötelezett tette.²² A váltótörvény az írástudatlanságot már eleve olyan szellemi fogyatkozásnak tekintette, hogy az abban szenvedőkre a törvény 1. §-nak alkalmazását kizárta, és elégnek tartotta a 104. §-ban kimondani, hogy azon „*váltónyilatkozatok, melyek névalírás helyett keresztvonással vagy más kézjeggyel eszközöltetnek, váltójogi hatálylyal rendszerint nem bírnak.*”²³ Az egyéb magánjogi ügyletek esetében az írástudatlanság keresztvonással vagy kézjegy által pótolható volt, a váltóügyleteknél azonban a törvény 104. §-a ezt kizárja.

SERLY a Kúria azon elvét, hogy a szenvedő váltóképesség nincs írástudáshoz kötve, tévesnek, és ezen elv 1. §-al való magyarázatát „feletébb tévesnek” tartja, mert a törvény szerint terhes szerződéseket jogérvényesen az írástudatlan is csak abban az esetben köthet, ha egyébként szellemi fogyatékoságban nem szenved, és azért kell neki kötelezettségvállaló nyilatkozatát a törvény követelte formában legalább kézjeggyével ellátni, hogy szellemi képességét formailag is igazolja, azonban a váltótörvény 104. §-a az ilyen alakban megnyilvánuló nyilatkozatot nem tekinti váltójogilag érvényesnek, tehát az írástudatlanok a váltószerződések, azaz „terhes szerződések” jogérvényes megkötésére képtelenek. Összegezve tehát: a szenvedő váltóképesség SERLY szerint legalábbis a név aláírásához van kötve, és vitatja, hogy az írástudatlan szenvedő váltóképességgel bír; és így ezt a képességet meghatalmazott által sem gyakorolhatja.

SERLY eszmefuttatására leghamarabb MODER TIBOR budapesti királyi táblai segédfogalmazó reagált, aki a Közlöny két héttel később megjelent számában a Kúria álláspontjára helyezkedve mintegy megvédte a „mundér becsületét”.²⁴

MODER cikkében azt igazolja, hogy a Kúria ítéletében felállított jogelv nem ellentétes a váltótörvénnyel, sőt az abban foglalt elveknek folyománya. Mind a 1.§, mind pedig a 104.§ tekintetében részletesen interpretálja a váltótörvényt, bevonja a német váltórendszabály vizsgálatát, hazai és német váltójogászok műveire támaszkodva veri vissza a kúriai ítélet ellen indított támadásokat. Az 1. §-ra vonatkozóan hangsúlyozza, hogy a „jogérvényesen” kifejezést nem

²² Vö. Serly, A.: *A m. kir. Curia legújabb határozata a váltó-törvény 1. §-ára vonatkozólag*. Jogtudományi Közlöny, 1884. évi 13. sz. 103. o.

²³ 1876. évi 27. tc. 104. § (CIH)

²⁴ Moder, T.: *Az irni nem tudó váltóképessége*. Jogtudományi Közlöny, 1884. évi 15. sz. 116-118. o.

lehet úgy tekinteni, mintha a mondatban az képezné a súlypontot, úgy véli, erre a szóra tulajdonképpen nem is lett volna szükség. A német váltórendszabály 1. §-ban (amelyet a magyar váltótörvény is átvett) sem találni olyan szót, amely megfelelné a „jogérvényesen” kifejezésnek.²⁵ Szerinte e szó helyett éppúgy használhatta volna a jogalkotó a „köztörvény szerint” fordulatot is, és erre tekintettel a szenvedő váltóképesség megállapításához elegendő az általános lekötézési képesség. Ennek megfelel a német és ez alapján a magyar váltótörvény is, amely a szenvedő váltóképességet annak adja meg, aki magát polgári szerződések által lekötéltheti.²⁶ MODER hasonlóan PLÓSZHOZ és APÁTHYHOZ – figyelemmel a korabeli nyugat-európai váltórendszabályokra is –, azon a véleményen van, hogy a szerződési képesség a szenvedő váltóképességet involválja, és váltótörvényünk szerint a váltóképesség a főszabály. SERLY cikkére reagálva megjegyzi, hogy a váltótörvény I. fejezete kétségtelenül nem mondja ki: az írni nem tudók nem bírnak szenvedő váltóképességgel, de azt tőlük már csak azért sem lehet megvonni, mert nincs magánjogi szabály, amely az általános szerződési képességet (amely pedig involválja a szenvedő váltójogi képességet) az írni nem tudóktól megvonná. Ők tehát váltóképesek, épp úgy, ahogyan az olvasni nem tudók is, mert ezek is vállalhatnak szerződéses kötelezettséget. MODER azokat hozza példának e körben, akik nem értik a váltó nyelvét, mégis vállalhatnak váltójogi kötelezettséget (legfeljebb kifogást emelhetnek később a váltókövetelés ellen, arra hivatkozva, hogy azért nem vállaltak váltókötelezettséget, mert a váltó tartalmát aláíráskor nem ismerték²⁷).²⁸

A továbbiakban a segédfogalmazó úr a 104. §-t és a váltótörvény előzményeit a tekintetben vizsgálja, nyújt-e a 104. § valamilyen támpontot arra nézve, hogy az írni nem tudóktól a váltóképesség megvonható legyen. A miniszteri javaslat 15. §-a szerint a név helyett kereszt- vagy kézjeggyel eszközölt váltónyilatkozatok váltói erővel csak akkor bírnak, ha közjegyzőileg vagy bíróilag hitelesítve vannak.²⁹ Az országgyűlés jogügyi bizottsága úgy módosította az eredetileg beterjesztett javaslatot, hogy „a kézjeggyel eszközölt váltónyilatkozatok váltójogi hatálylyal ne bírnak.”³⁰ Ez a rendelkezés csak úgy tűnik, mintha megegyezne a korábbi (1840. évi) váltótörvényünk 14. §-ban foglaltakkal.³¹

²⁵ Wechselfähig ist der, wer sich durch Verträge verpflichten kann.

²⁶ A váltójog általános magánjoghoz és a kereskedelmi joghoz való viszonyáról bővebben lásd: Plósz 40. és k. o.

²⁷ Vö. Thöl 23. §

²⁸ Moder: *Az írni nem tudó váltóképessége* 116. o.

²⁹ Ez a javaslat a német általános váltórendszabály 94. §-nak felel meg. Vö. Borchardt, S. M.: *Die Allgemeine Deutsche Wechselordnung*. Berlin 1869. 579. o.

³⁰ Moder: *Az írni nem tudó váltóképessége* 117. o.

³¹ 1840. évi 15. tc. 14. §: *Ha a kibocsátó írást nem tud, jegye és nevének más kézzeli aláírása törvényes erővel csak akkor bír, ha a váltólevél az illető törvényhatóság, vagy törvényes bizony-*

MODER azonban két egymástól különböző törvénynek tartja ezeket, ugyanis a régi váltótörvény egyenesen megtagadja a váltóképesseget az írni nem tudóktól, az új (1876. évi) váltótörvény pedig csak az írni nem tudók kézjegyét tekinti hatálytalannak anélkül, hogy megvonná tőlük a szenvedő váltóképesseget. Az írni nem tudók váltóképesseget nyilvánvalónak tekinti, és csak azt teszi fel kérdésként, hogy ezen személyek milyen módon vállalhatnak váltójogi kötelezettséget. Ezt maghatalmazott útján tehetik meg, amelyet MODER a 105. §-ból vezet le.³² Az, hogy az írni nem tudó saját személyében is tehet váltónyilatkozatot, abból következik – világít rá MODER –, hogy a más által ironnal előírt és az írni nem tudó által utánvonalmazott, továbbá hogy annak kézvezetésével eszközölt névírástól sem lehet a kötelező erőt megtagadni.³³ Megjegyezzük, hogy PLÓSZ e tekintetben is hasonló véleményen van: szerinte a váltóképessegnek nem kell a váltóból kitűnnie, lévén, hogy a váltónak nincsenek formai kellékei. Ez sem az érvényességre, sem a bizonyíthatásra nincs befolyással. Ezért – példálózik PLÓSZ – a gyámi vagy gondnoki beleegyezést sem kell a váltóra rávezetni, még akkor sem, ha a kiállító váltóképtelensége magából a váltóból kitűnik. E tekintetben vitatja azonban THÖL azon állítását, hogy mivel csak írásbeli váltóígéret létezik, szükséges a kötelező akaratot a váltón írásban kifejezni.³⁴ PLÓSZ szerint elegendő az illető akaratával történt nyilatkozat is, ellenkező esetben meghatalmazott által is csak úgy lehetne váltókötelezettséget vállalni, ha a váltót a meghatalmazó is aláírja.³⁵

E rövid kitérő után térjünk vissza MODER TIBOR véleményéhez, aki a Kúria ítéletének védelmében úgy fogalmaz: a váltónál a kötelezés alapja a formának akarásában, és nem a névírás mi módoni használatában áll. Tarthatatlannak tartja továbbá SERLY azon bírálatát, hogy az írástudatlan váltónyilatkozatot már csak azért sem tehet meghatalmazott által, „mert akinek nincs joga a kevesebbhez (váltókezesség kézjegye), nincs joga a többhöz (meghatalmazás);”³⁶ ugyanis váltókezességet az írástudatlan éppúgy vállalhat meghatalmazás útján,

---

ság, vagy rendezett tanács által a magát lekötelezni szándékozó előtt felolvastatván, s magyaráztatván, a szokott mód szerint hitelesítve vagyon; három esztendővel azonban jelen törvény kihirdetése után csak az vállalhat magára törvényes erővel bíró váltói kötelezéseket, ki írást tud; - a fentebbi rendelet csak azokra maradván fel, kik testi tehetetlenség következtében nevüket maguk alá nem írhatják. (CIH)

³² 1876. évi 27. tc. 105. §: *Ki valamely váltó-nyilatkozatot, mint másnak meghatalmazottja ír alá, a nélkül, hogy erre felhatalmazva lenne, személyesen és azon minőségben felelős, melyben az állítólagos meghatalmazó felhatalmazás esetében felelős lett volna.* (CIH)

³³ Moder: *Az írni nem tudó váltóképessege* 117. o.

³⁴ Thöl, 23. § 50. jegyzet

³⁵ Plósz, 77. o. Plósz utal arra, hogy hozzá hasonlóan, de egyéb ok folytán sem ért egyet Lehmann Thöl fenti állításával. Vö. Lehmann 298. és k. o.

³⁶ Serly: *A m. kir. Curia legújabb határozata a váltó-törvény 1. §-ára vonatkozólag*, 103. o.

mint bármely más váltónyilatkozatot. Sőt – hangsúlyozza MODER –, azt saját személyében is megteheti, ha pl. a más által ironnal történt névírását utánavonalazza. Abból pedig, hogy az írástudatlan kézjegye által nem tehet váltónyilatkozatot, egyáltalán nem következik az, hogy ő váltói kötelezettség elvállalására meghatalmazást sem adhat. Tévedésnek nyilvánítja továbbá a bíróság azon állítását, hogy a váltótörvény 1. §-a kimondja ugyan az általános jogot, de annak gyakorolhatóságát alakiságokhoz köti. A váltónyilatkozatok kiállítása csak a 104. §-ban foglaltak esetén van alakiságokhoz kötve, és az is csak azon esetre áll, ha a testi fogyatkozás miatt nevüket leírni nem tudók saját személyükben akarnak váltói kötelezettséget vállalni. Más esetekben a váltónyilatkozatok kiállításánál – eltekintve a váltóügylet formális feltételeitől – alakiságokra nincs szükség. Mivel a váltóügylet formálügylet, a váltónyilatkozat érvényességéhez csak az szükséges, hogy az a váltótörvény által megkívánt formában nyilvánítsák ki, és csak ilyen értelemben lehet azt mondani, hogy a törvény „a váltóképesség gyakorlását alakiságokhoz köti.”³⁷

MODER miután igazolta az írni nem tudók váltóképességét, arra a kérdésre tér rá, hogy ezek a személyek tehetnek-e, és ha igen, milyen módon tehetnek meghatalmazott útján kötelező váltónyilatkozatot? A váltóügylet formális természetéből adódóan csak a törvényes formában kinyilvánított akarat (váltónyilatkozat) jöhet váltójogilag figyelembe. A váltóügyletnél tehát egyedül a forma az irányadó, és az akarat – épp azért, mert ilyen alakban nyilatkozik – kötelező erejű. Az akaratot vagy saját kezű névaláírással, vagy pedig azáltal lehet kinyilvánítani, hogy valaki egy meghatalmazottat bíz meg azzal, hogy ez az ő (a meghatalmazó) nevét írja a váltóra. Tekintettel a váltótörvény 105. §-ra, és – egészíti ki MODER – arra, hogy ezt a törvény nem tiltja, megengedett a váltónyilatkozatoknak meghatalmazottak útján való kiállítása illetve aláírása. A 105. § értelmében a meghatalmazás lehet eseti jellegű, vagy általános. Arról, hogy a meghatalmazott az aláírást miként kell megtegye, sem az általános német váltórendszabály, sem a magyar váltótörvény nem intézkedik. MODER itt THÖL-re hivatkozik, aki szerint ez történhet akként, hogy a meghatalmazott a meghatalmazó nevét és ezen felül a saját nevét is a váltóra írja a képviselői viszonyra történő utalással, vagy pedig úgy, hogy a meghatalmazott pusztán a meghatalmazó nevét írja a váltóra. Ez utóbbi lehetőséget MODER azért sem tartja kizárhatónak, mert a váltótörvény a névaláírás kellékeként a sajátkezű aláírást sehol sem kívánja meg. PLÓSZ alapján azt a párhuzamot vonja, hogy kereskedelmi társaságoknál sem a saját nevét, hanem a társaság cégét jegyzi az üzletvezető tag.³⁸ Mindezekből arra következtet, hogy az adott (Kúria elé vitt) jogeset-

³⁷ Moder: *Az írni nem tudó váltóképessége* 117. o.

³⁸ Vö. Plósz 78. o.

ben az írástudatlan elfogadó nevének a váltóra megbízott által tett pusztá odaírása, a váltótörvény 105. §-a alapján „megbízásból eredő váltónyilatkozatnak” tekintendő, amely a megbízót épp úgy kötelezi, mintha nevét saját kezűleg írta volna oda. Végül kihangsúlyozza, hogy a Kúria határozata, amely az írni nem tudó váltóképeségét elismerte, és amely a megbízott által történt aláírást váltójogi cselekménynek deklarálta, az 1876. évi 27. törvénycikkben foglalt váltótörvény elveivel teljesen megegyezik.³⁹

SERLY ANTAL írása VÁSÁRHELYI DOMOKOS komáromi ügyvédet is véleménynyilvánításra készítette, sorai néhány héttel később meg is jelentek a Jogtudományi Közlöny 1884. évi 17. számában.⁴⁰ VÁSÁRHELYI rámutat, hogy azon kérdésben, ki bír és ki nem bír szenvedő váltóképeséggel, csak a váltótörvény I. §-a és az 1877. évi 20. tc. 7. § második bekezdése⁴¹ a döntő. Kifejti, hogy ha a törvényhozónak szándékában állt volna megfosztani az írástudatlanokat a szenvedő váltóképeségtől, akkor azt „nyíltan, magyarán kimondta volna az első §-ban, hová az természete szerint tartozik,”⁴² és nem rejtette volna el a 104. §-ba, ahonnan SERLY ANTAL azt kiolvasni véli. VÁSÁRHELYI szerint a váltótörvény I. §-a világosan fogalmazza meg azt, hogy szenvedő váltóképeséggel rendelkezik az, „a ki terhes szerződéseket jogérvényesen köthet”, és az igaz, hogy ez „csak általános rendelkezés”,⁴³ de minden általános rendelkezés, amely személyeket

³⁹ Moder: *Az írni nem tudó váltóképesége* 118. o.

⁴⁰ Vásárhelyi D.: *Az írástudatlanok váltóképesége*. Jogtudományi Közlöny, 1884. évi 17. sz. 134. és k. o.

⁴¹ 1877. évi 20. tc. 7. §: *A szenvedő váltóképeségre nézve az 1876. évi XXVII. törvénycikk 1. §-a érintetlenül hagyatván, azok, a kik a jelen törvény 4., 5. és 6. §-ai szerint válnak teljeskoruakká, életök 24. évének betöltése előtt is szenvedő váltóképeséggel bírnak. Vö. 4. §: Életök 18-ik évét betöltött kiskorúak teljeskoruakká válnak, ha a gyámhatóság által nagykorusítottak.*

A nagykorusítás elhatározása előtt a szülők, nagyszülők s ezek nem létében a legközelebbi oldalrokonok s a gyám meghallgatandó.

Nagykorusításnak akkor van helye, ha a kiskorú saját ügyeinek vitelére elegendő képességgel és érettséggel bír.

Ha a nagykorusítás az ezen § értelmében meghallgatottak egybehangzó véleménye alapján adatik meg, ahhoz további jóváhagyás nem szükséges, ellenkező esetben a határozat jóváhagyás végett a felsőbb gyámhatósághoz hivatalból felterjesztendő.

5. §: *Kiskorúak életkoruk 18. évének betöltése után az atyának, illetőleg a gyámnak gyámhatóságilag jóváhagyott beleegyezésével önálló ipart üzhetnek s ez által teljeskoruakká válnak.*

6. §: *Kiskorúak, kik életkoruk 20. évét betöltötték, teljeskoruakká válnak, ha az atyai hatalmat gyakorló atya*

1. a kiskorúnak vagyonát ennek szabad rendelkezésre átadja, vagy

2. beleegyezik abba, hogy ez önálló háztartást alapítson.

Mindkét esetben a gyámhatóság jóváhagyása szükséges. (CIH)

⁴² Vásárhelyi, 134. o.

⁴³ Serly: *A m. kir. Curia legújabb határozata a váltó-törvény 1. §-ára vonatkozólag*. 102.

bizonyos jogi tulajdonságokkal⁴⁴ felruház, kiterjed minden személyre, aki ezen rendelkezés alól nincs kivéve. A rendelkezés alól kivételt pedig csak bizonyos kiskorúak, és a teljes korú nők egy része képez.⁴⁵ Mivel az írástudatlanok nincsenek a kivételek között említve, rájuk az általános rendelkezést kell alkalmazni. SERLY azon állítását, hogy az írástudatlanság váltójogilag szellemi fogyatkozás, VÁSÁRHELYI „nevetségesnek” tartja, és nem tudja elképzelni, hogy a törvényhozó „az írástudatlanokat, s ezek között számtalan vagyonos és előkelő kereskedőt, mezőgazdát a szenvedő váltóképesség áldásától megfosztani akarta”.⁴⁶

A 104. §-t is megvizsgálva VÁSÁRHELYI arra a következtetésre jut, ezen § szerint a váltónyilatkozatok érvényességéhez névalírás szükséges ugyan, de sem itt, sem pedig a 3. és 5. §-ban nem követelik meg a sajátkezü aláírást. Példaként hozza a jogi személyeket, akik ugyanúgy nem tudnak írni, mint azok, akik más okból írásképtelenek, de nekik is egyetlen lehetőségként a meghatalmazás útját javasolja ezen esetekben. VÁSÁRHELYI szerint ez az út mindenki előtt nyitva áll, aki rendelkezik szenvedő váltóképességgel, tehát váltói kötelezettség meghatalmazott által is vállalható. Állítását a váltótörvény 105. §-val is igyekszik alátámasztani, amely szerint váltónyilatkozatot „mint másnak meghatalmazottja” is aláírhat valaki, és mint bárki másnak, a szenvedő váltóképességgel rendelkezőknek is lehet meghatalmazottja. Mivel a meghatalmazást a magánjog illetve a kereskedelmi jog körébe tartozó szerződésnek tekinti - VÁSÁRHELYI szavaival: „a meghatalmazás nem váltószerződés” – így az nem kötött az írásba foglaláshoz, szóban is megköthető szerződés, és nincs kizárva, hogy a meghatalmazás, mint szerződés megtörténtét szükség esetén főesküvel bizonyítsák.⁴⁷ Egy szempontból azonban igazat ad SERLYnek: a meghatalmazotti jogviszonyonak ki kell tűnnie a váltóból, ezt szintén a 105. §-ból vezetve le – amely az alábbiak szerint fogalmaz: „*mint másnak meghatalmazottja ír alá*” – továbbá hivatkozva a kereskedelmi törvény 40. és 44. §-ra.⁴⁸ Összességében tehát VÁ-

⁴⁴ Vásárhelyi kihangsúlyozza, hogy nem egy *joggal*, hanem egy *jogi tulajdonsággal* ruház fel a törvény. Vö. Vásárhelyi, 135. o.

⁴⁵ Vannak ugyanis olyan kiskorúak, akik, az 1877. évi 20. tc. (gyámsági törvény) 3. §-a szerint bizonyos terhes szerződéseket jogérvényesen köthetnek, továbbá azon nők esnek velük egy tekintet alá, akik 24. évük betöltése előtt férjhez menetelükkel nagykorúakká váltak. 1877. évi 20. tc. 3. §: *Kiskorúak, kik éltök 14. évét betöltötték, arról, a mit szolgálatuk és munkájuk által szereznek, szabadon rendelkezhetnek, ha fentartásukról maguk gondoskodnak.* 1874. évi 23. tc. 1. §: *Hajadonok 24-ik életévük betöltésével teljeskorúakká válnak és minden, a teljeskorúsággal járó jogok élvezetébe lépnek.* 2. §: *„Minden nő, tekintet nélkül életéveire, férjhezmenetelével teljeskorúvá lesz.* (CIH)

⁴⁶ Vásárhelyi, 135. o.

⁴⁷ Vásárhelyi, 135. o.

⁴⁸ 1875. évi 37. tc.: 40. §: *A cégvezető az aláírásnál köteles a céghez saját nevét a cégvezetésre vonatkozó toldással csatolni. Együttes cégvezetésnél mindegyik cégvezető köteles az érintett*

SÁRHELYI ügyvéd úr a Kúriával azonos álláspontra helyezkedett, amellyel természetesen kiprovokálta SERLY ANTAL viszontválaszát, amelyet a Jogtudományi Közlöny 1884. évi 21. számának lapjain olvashatott a polémia iránt érdeklődő korabeli jogászság.

SERLY újabb megnyilatkozásában arra alapozta „védekezését”, hogy már a 13. szám megjelenése előtt véleményével egyezően ítelt egy váltójogi perben a marosvásárhelyi királyi ítélőtábla,⁴⁹ és ezen határozatot és annak indoklását ő csak „magáévá tette”.⁵⁰ Továbbra is szellemi fogyatkozásnak tekinti az írástudatlanságot, sőt tovább megy: a műveltség és az értelmi képesség olyan alacsony fokának tartja, amely minden fogyatkozást magában foglal arra nézve, hogy „az abban szenvedő a váltókötelezettségnek horderejéről magának tiszta képet képesítve alkotni lehessen”.⁵¹ Hangsúlyozza, hogy a szellemi fogyatkozást itt jogi szempontból kell érteni, és nem szűkebb értelemben vett tanulmányi hiányról van szó, hanem egy olyan értelmi fogyatkozásról, amely kizárja szenvedő váltóképességet. Reagálva VÁSÁRHELYI ügyvéd úr levelére azt a nézetét is kifejti, hogy pusztán azért, mert a váltótörvény 1. §-a meghatározza a váltóképességet, attól még a törvény egyéb részeiben még szót lehet ejteni róla. A XX. fejezet például – ahol a 104. § is található – a hiányos aláírásokról, tehát a váltónyilatkozatokról szól, a váltóképesség megnyilvánulását a törvény formalitásokhoz köti.

SERLY lényegében azt igyekszik megmagyarázni, hogy korábbi cikkében nem azt mondta, hogy az írástudatlan nem bír szenvedő váltóképességgel; úgy értette ezt, hogy a törvény szerint rendelkezik váltóképességgel, de mivel ezen képesség gyakorlati megvalósulásának feltétele a formások betartása – hiszen az elfogadást vagy bármely váltónyilatkozatot magára a váltóra kell ráírni, az írástudatlan ugyan *de jure* szenvedő váltóképes, azonban *de facto* nem az. Összegzésként úgy foglalhatjuk össze az eljárás bírójának újabb véleményét, hogy mivel az írástudatlan ténylegesen nem bír szenvedő váltóképességgel, ezt meghatalmazott útján sem gyakorolhatja. Áttérve a MODER TIBOR által írottakra, elismeri, hogy a szerződési képesség a szenvedő váltóképességet involválja, és a váltótörvény 104. §-a a váltónyilatkozat érvényességét rendszerint a névaláírástól teszi függővé, s hogy a kézjeggyel tett váltónyilatkozatot csak a nevüket testi

---

toldással ellátott cégjegyzéshez saját nevét hozzácsatolni. 44. §: A kereskedelmi meghatalmazott az aláírást, minden a cégvezetésre mutató toldás mellőzésével, de a meghatalmazási viszony kifejezésével köteles eszközölni. (CIH)

⁴⁹ A kérdéses döntvény számát és cennél fogva az alapul szolgáló tényállást Serly nem tette közzé, ezért jelen tanulmányban sem tudunk konkrétumokról szolgálni róla.

⁵⁰ Serly A.: *Az írástudatlanok váltóképességéhez*. Jogtudományi Közlöny 1884. évi 21. sz. 164. o.

⁵¹ Serly itt a Moder Tibor által a *Jogtudományi Közlöny* egy korábbi számában hivatkozott, az Országgyűlés váltótörvényt tárgyaló jogügyi bizottsága által megfogalmazottakat idézi. Serly: *Az írástudatlanok váltóképességéhez* 164. o.

fogyatkozás miatt aláírni nem tudóknál tekinti – az ott leírt feltétel mellett – érvényesnek. Ebből arra következtet, hogy szenvedő váltóképeséssel bír ugyan mindenki, aki terhes szerződéseket jogérvényesen köthet, de csak úgy, ha ezen képességét a váltótörvény 21. §-a értelmében nyilvánítani, vagyis váltónyilatkozatát a váltóra ráírni is képes, azaz a váltót kiállítani, vagy aláírni tudja. Példaként hozza újra, hogy „a végrendelkezési szabadság szintén jogi képesség, de ezen végrendelkezési akaratnak az 1876. évi 16. tc. követelte formába kell bújni, hogy jogi hatálya legyen. Amely végakarat nélkülözi a törvényes formát, *de facto* magát nem érvényesítette.”⁵² SERLY szerint aki tehát nevét aláírni nem tudja, a váltótörvény 1. §-ában megadott szenvedő váltóképeséget *de facto* nem érvényesítheti. Ezt a jogügyi bizottság indoklásával is igyekszik alátámasztani, amely szerint a bizottság úgy tekintette a dolgot, hogy az új váltótörvény 104. §-a az 1840. évi 15. tc. (régí váltótörvény) 14. §-ban foglaltakkal megegyező intézkedést tartalmaz. „Veszedelemesnek” nevezi továbbá MODER TIBOR azon állítását, hogy a megbízásból eredő váltónyilatkozat formájául tetszés szerint választható a meghatalmazott által a váltóra való odairás módja, vagy pedig a megbízási viszonyra való hivatkozással a megbízott névaláírása. Csak az egyiket tartja helyesnek, mindkettőt semmi esetre sem, hivatkozva a váltótörvény 104. és 105. §-ra (melyek csak az utóbbi megoldást engedik meg), továbbá VÁSÁRHELYIRE, aki szintén csak ez utóbbi formát ismerte el cikkében.

Összességében SERLY ANTAL királyi aljárásbíró úr újabb cikkében is kiktart amellett, hogy bár a váltótörvény 1. §-a felruhazza szenvedő váltóképeséggel az írástudatlanokat, de ezen képességüket a váltótörvény 104. § miatt saját személyükben nem gyakorolhatják, mert váltónyilatkozatot nem tehetnek, és ez alapján tényleges váltóképeséggel nem bírnak. Mivel önmaguk nem bírnak ezzel a képességgel, azt meghatalmazott útján sem gyakorolhatják. Ami a név-odairást illeti, azt a „közhitelű papírok iránt közönségesen meglevő kereskedelmi-forgalmi bizalom és tágabb értelemben a közhitel megrendítése okából sem” fogadja el.⁵³

A Jogtudományi Közlöny következő száma (1884. évi 22. szám) FLEISCHNER SAMU ügyvéd levelét tette közzé, amely még SERLY ANTAL imént bemutatott cikkének megjelenése előtt érkezett a szerkesztőséghez.⁵⁴ Véleménye lényegében azonos SERLYÉVEL, ugyanis szerinte sem kötelezheti le magát váltójogilag az írástudatlan ember. Elismeri ugyan, hogy a váltótörvény 1. §-a nem mondja ki világosan az írástudatlanok váltóképeségének hiányát, de annál határozottabban teszi ezt a 104. §, amely szerint a kézjegy nem von maga után váltó-

⁵² Serly: *Az írástudatlanok váltóképeségéhez* 165. o.

⁵³ Serly, 166.

⁵⁴ Fleischner Samu: *Az írástudatlanok váltóképeségéhez*. Jogtudományi Közlöny 1884. évi 22. sz. 174. és k.

jogi kötelezettséget, kivéve, ha a testi fogyatékoságban szenvedő kénytelen azzal élni, amikor – hitelesítve – ez a szakasz megállapítja a váltókötelezettséget. FLEISCHNER hangsúlyozza, hogy nem ismer olyan esetet a magánjogban, hogy a meghatalmazott több joggal bírna, mint a meghatalmazó, és ellenkezik jogi eljárásával egy olyan konstrukció, amelynél fogva valakinek jogképességi jogköre csak azért szélesíthetné ki, mivel az illető meghatalmazott segítségével él. Ezzel a Kúria ítéletével szembeni kritikáját fogalmazza meg, ugyanis a Kúria ítélete szerinte azt jelenti: az írástudatlan ember, aki a váltó horderejét fel sem foghatja, könnyebben köthet váltóügyletet, mint a művelt, de szerencsétlen ember. Előbbinél elégséges, ha nevét kifizia vagy szomszédja írja alá, még ha írásban történt is a meghatalmazás, és ez kevesebb formalitással jár, mint az írártó embernél, akinek néha mérföldeket kell utaznia aláírása hitelesítése végett, míg az írástudatlan ember saját szobájában húzhatja a keresztet. Hivatkozott az általános német váltórendszabály 94. cikkére (amely szerint azon váltónyilatkozatok, amelyek névaláírás helyett keresztvonást vagy más kézjegyet tartalmaznak, váltójogi hatállyal csak közjegyzői vagy bírói hitelesítés mellett bírnak⁵⁵), amelyet a magyar törvényhozás „messzemenőnek tartott”, vagy azért, mert már akkor is a váltóképesség megszorítását célzó mozgalom befolyása alatt állt, vagy azért, mert veszélyesnek tartotta a váltóforgalmat a nép legalsóbb osztálya előtt megnyitni, és a váltókötelezettséget az írástudatlan földművesekre is kiterjeszteni, vagy pedig azért, mert nem akart ok nélkül eddigi törvényeinkkel szakítani (régí váltótörvényünk 14. §-a alapján ugyanis az írástudatlan egyáltalán nem kötelezhette magát váltóilag és a testi fogyatkozásban szenvedő is csak úgy, ha kézjegyet hitelesítette⁵⁶). Rámutat továbbá, hogy bármelyik indokot is fogadjuk el, törvényhozásunk célszerűbbnek tartotta a német váltójogi rendtartás 94. cikkelye helyett régí váltótörvényünk imént idézett intézkedését átvenni.⁵⁷ Ennek következtében a régí váltótörvény 14. §-a az új váltótörvény 104. §-ban köszön vissza, és mivel ezt FLEISCHNER elég világosnak tartja, megkérdőjelezi a testi fogyatékoságban szenvedőkre vonatkozó intézkedés indokoltságát. Ugyanis ha ők is köthetnek meghatalmazottak által váltóügyleteket, akkor ez egyszerűbb mód lenne, mint a kézjegy hitelesítése közjegyzőileg vagy bíró által. Összegezve

⁵⁵ Borchardt, 579. o.

⁵⁶ 1840. évi 15. tc. 14. §: ... *Ha a kibocsátó írást nem tud, jegye és nevének más kézzeli aláírása törvényes erővel csak akkor bír, ha a váltólevél az illető törvényhatóság, vagy törvényes bizonyosság, vagy rendezett tanács által a magát lekötelezni szándékozó előtt felolvastatván, s magyaráztatván, a szokott mód szerint hitelesítve vagyon; három esztendővel azonban jelen törvény kihirdetése után csak az vállalhat magára törvényes erővel bíró váltói kötelezéseket, ki írást tud: – a fentebbi rendelet csak azokra maradván fel, kik testi tehetetlenség következtében nevüket maguk alá nem írhatják.* (CIH)

⁵⁷ Fleischner, 174. o.

tehát véleményét, beismeri, hogy bár nagy tisztelője a bírói karnak, a Kúria polemiciát elindító ítélete által „kapacitálva nem lett.”⁵⁸

Hogy a Kúria fent idézett ítélete ténylegesen „felborzolta” a jogászi kedélyeket, bizonyítja az, hogy MODER TIBOR újfent tollat ragadott, és Jogtudományi Közlöny következő példányában ismét kifejtette SERLY ANTALÉVAL szemben álló és a Kúriát támogató véleményét.⁵⁹ Míg SERLY azt vitatja, hogy „a kérdés csak az lehet, vajon az írni nem tudó a mi tételes váltójogunk szempontjából oly szellemi fogyatkozásban levőnek tekintendő-e, mely reá nézve, a szenvedő váltóképességet kizárja, minthogy a törvény 104. §-a a kereszt- vagy kézjeggyel történt váltónyilatkozatokat váltójogi hatályuaknak nem tekinti”, addig MODER úgy teszi fel a kérdést helyesebben, hogy „az írástudatlan vagy azért nem lehet váltóképes, mert szellemi fogyatkozásban szenved, vagy pedig azért, mert a 104. § a kézjegyet rendszerint kizárja, s így az írástudatlan a kötelezés e módjától el lévén zárva, nincs megadva neki a lehetőség, hogy magát váltóilag kötelezhessen.”⁶⁰ MODER a 104. §-ra alapozva véleményét kimondja, hogy az ún. szellemi fogyatkozás a testi fogyatkozással „egy kalap alá nem vonható”. A 104. § kizárólag a testi fogyatkozásról szól, amely miatt valaki nem írhat alá. A szellemi fogyatkozásról, mint a váltói akarat akadályáról nem a váltótörvény, hanem a magánjog intézkedik, és ezt abból vezeti le, hogy a váltótörvény a váltóképességet a lekötelezési képességhez köti, ennél fogva a váltónyilatkozatoknak – mint bizonyos formában nyilvánított akaratnak – akadályai is ugyanazok, mint általában a jogi akaraté. SERLY azon „felfedezésével” kapcsolatban – amely szerint az írástudatlan *de iure* váltóképes, ellenben *de facto* nem az – azt jegyzi meg, hogy az írástudatlan köztörvényi akaratát kézjegy nélkül is (pl. szóval) is érvényesítheti, továbbá a 104. § a váltóképesség érintetlenül hagyásával, csak az írni nem tudók kézjegyét tekinti hatálytalannak a nélkül, hogy őket a más módon történő lekötelezésétől elzárná. MODER ismételten olyan váltójogi tekintélyekre hivatkozik, mint THÖL, WÄCHTER és RENAUD, akik véleményének figyelembevételét javasolja SERLY ANTAL eljárás bíró úr számára. Mindannyian azt tanították, hogy a sajátkezű aláírás nem kelléke a névaláírásnak, de MODER a váltótörvény 3. és 21. §-ból is ezt vezeti le. A 3. § 5. pontjában az aláírás azt jelenti, hogy a nevet a szöveg alá kell írni, mert a más módon, pl. a szövegben tett névírás elégtelen. A 21. § szerint az intézvényezettnek pusztá névírása csak a váltó előlapján elegendő az elfogadásra, míg ellenben ha a váltó hátlapjára történik a névírás, akkor elfogadásnak csak akkor van helye, ha a névíráson kívül nyilatkozatot is vezetnek a váltóra, amelyet aztán aláírnak. Az aláírás tehát itt olyan ér-

⁵⁸ Fleischner, 175. o.

⁵⁹ Moder T.: *Még egy szó az írástudatlanok váltóképességéhez.* Jogtudományi Közlöny 1884. évi 23. sz. 180-182. o.

⁶⁰ Moder: *Még egy szó az írástudatlanok váltóképességéhez,* 180. o.

telmü, mint a 3. § 5. pontja esetében. MODER itt megjegyzi azt is, hogy azon intézkedést, mely szerint a törvény (104. §) a kézjegyet rendszerint nem engedi meg, a váltóforgalom biztonsága indokolja, továbbá az a körülmény is, hogy a kézjegy nehezen ismerhető fel. Ezt követően ismételten emlékeztet arra, hogy a sajátkezü névírás nem kelléke az aláírásnak; az utánvonalazott és kézvezetés útján tett névírás is kötelező erővel bír.⁶¹ Helytelennek tartja, hogy SERLY a kézvezetéssel eszközölt névírást kézjegynek tekinti és mint ilyenre a 104. §-t alkalmazza, ugyanis – véli MODER – a 104. § szerint csak a forma az irányadó, tehát az, hogy a váltó aláírást vagy kézjegyet tartalmaz-e. Ha tehát a kézvezetéssel eszközölt névírás mint ilyen jelentkezik, azt már nem lehet kézjegynek kereszteni, és ugyanezt tekinti igaznak az utánvonalazásra is. MODER végül arra a végkövetkeztetésre jut cikkében, hogy a meghatalmazás útján történt kötelezés a meghatalmazó nevének egyszerű odairásával is megtörténhet, annál is inkább, mert a 105. § célja nem az volt, hogy az aláírás módjára nézve általános szabályt állítson fel. Majd ismételten leszögezi, hogy az aláírás két módon is, saját kezűleg és meghatalmazás útján is „eszközölhető”.

SERLY ANTAL aljárásbíró úr természetesen nem hagyhatta szó nélkül MODER eszmefuttatását. A Jogtudományi Közlöny 33. számában jelentette meg válaszáat. Jelzi ugyan, hogy teljes tisztelettel hajlik meg a MODER által meghivatkozott külföldi és hazai tudományos tekintélyek véleménye előtt, de tudvalevőnek tartja, hogy „az elméleti jogtudomány a gyakorlati élet követelte opportunitásokra épen valami érzékeny sulyt nem igen szokott fektetni.”⁶² Nem kétli, hogy APÁTHY a 104. §-t úgy tervezte, hogy az a német váltórendtartás 94. §-val azonos legyen, de a törvényhozás az eredeti tervezetet sarkaiból kiforgatta, ahogyan azt már – az általunk is feljebb idézett – FLEISCHNER SAMU által kifejtettek⁶³ és a MODER korábbi cikkében is méltatott, a 104. §-ra vonatkozó jogügyi bizottsági indoklás⁶⁴ is alátámasztja. SERLY szerint tehát minden kétségen kívül áll, hogy a cikksorozatot elindító, a Kúria által kimondott jogelv helyessége felletti vitában csak az lehet döntő, mit mond a törvény, és nem az, mit mond a tudomány, vagy annak tekintélyes szóvivői. Ismét FLEISCHNERre hivatkozva hangoztatja, hogy a Kúria által kimondott jogelv „csak erőszakolt, s a törvényen kívül álló tényezőkkel támogatott magyarázat eredménye.”⁶⁵ Arra nem kívánt reflektálni, hogy a magánjog ismeri-e a szellemi fogyatkozást, mint a lekötélési képesség akadályát, de kijelenti, hogy amiatt, hogy ez a fő akadálya annak,

⁶¹ Vö. Plósz, 76. o.

⁶² Serly, A.: *Még egyszer az irástudatlanok váltóképességéről*. Jogtudományi Közlöny 1884. évi 33. sz. 260. o.

⁶³ Vö. Fleischner, 174. o.

⁶⁴ Vö. Moder: *Az irni nem tudó váltóképessége* 117. o.

⁶⁵ Serly: *Még egyszer az irástudatlanok váltóképességéről* 260. o.

hogyan valaki ügyleteket jogérvényesen köthessen, a szellemi fogyatkozás még inkább kizárja a váltói akaratot, mint az önkívület vagy a kényszer. Tovább lépve a MODER által boncolgatott 3. § 5. pontjában és a 21. §-ban foglaltakra, ezeket SERLY is megvizsgálja, és arra a következtetésre jut, hogy fiatal kollégája ezen törvényszakaszoknak „kicsavarta a nyakát,” és nem azt olvasta ki belőlük, amit azok tartalmaznak, hanem amit nem tartalmaznak.⁶⁶ A 104. §-al pedig az volt a célja a törvényhozásnak, hogy kizárják az írástudatlanokat a váltóképesség gyakorlásából. Ezt nem közvetlen intézkedéssel tette (az 1. §-ban), hanem közvetve, a 104. § megalkotásával. SERLY ennek indokát abban látja, hogy a váltóképesség bármilyen áldás is a gazdaság és a kereskedelem terén működő és a műveltség megfelelő szintjén álló személyeknél, „áldástalan és vészt hozó az a helyes vezetésre szoruló, oly műveletlen egyénekre nézve, kik még az írni- és olvasnitudásból álló legprimitívebb műveltség fokára sem emelkedtek.” Végül azzal a kívánalmával zárja cikkét, hogy apadjon az írni-olvasni nem tudók száma a minimumra, és akkor a 104. § intézkedései a gyakorlatban majd önmaguktól elenyésznek.

Az 1884. év során már nem kapott újabb visszhangot az írástudatlanok váltóképessége, de a következő év elején, SERLY ANTAL újra hallatta hangját e témában, ugyanis a Jogtudományi Közlöny 1885. évi 2. számában „Rövid visszatekintés az írástudatlanok váltóképességére” címmel megjelentette véleményét.⁶⁷ A cikk apropóját egy 1883-as váltóper adta, amelyet az alábbiakban foglalunk össze.

A Jogtudományi Közlöny 1884. évi mellékletének 33. száma hírt adott a nyitrai királyi törvényszék egyik váltóperben hozott ítéletéről, az ítélet budapesti királyi ítélőtábla általi helybenhagyásáról és annak indokairól, hogy azt a Kúria megváltoztatta. A W. Dávid felperes által K. Jánosné szül. T. Borbála alperes ellen 164 forint iránti váltóperben a nyitrai királyi törvényszék kimondta, hogy „*írástudatlan személy kézjeggyel, még ha az bíróilag vagy közjegyzőileg hitelesített is, érvényes váltónyilatkozatot nem tehet, minthogy a váltótörvény 104. §-a ezt csak annak engedi meg, a ki testi fogyatkozás miatt nem írhatja alá a nevét, miből következik, hogy az különben írástudó legyen.*”⁶⁸

A budapesti királyi ítélőtábla azzal az indokkal hagyta helyben az elsőfokú ítéletet, hogy a váltótörvény szerint az írástudatlanság nem zárja ki a szennvedő váltóképességet és az írástudatlanok is vállalhatnak váltókötelezettséget, és mert jelen esetben a váltóra vezetett közjegyzői bizonyítvány által igazolást

⁶⁶ Serly, *Még egyszer az írástudatlanok váltóképességéről* 261. o.

⁶⁷ Serly, A.: *Rövid visszatekintés az írástudatlanok váltóképességére*. Jogtudományi Közlöny 1885. évi 2. sz. 14-15. o.

⁶⁸ Melléklet a Jogtudományi Közlönyhöz, 1884. évi 33. sz. 259. o.

nyert, hogy az írástudatlan alperes kibocsátói és forgatói minőségben váltójogi kötelezettséget akart vállalni.

A magyar királyi Kúria 1884. január 29-i (953. számú) határozatában mindkét alsóbírói ítéletet megváltoztatta, a felperes keresetét elutasította. A kúriai indoklás szerint a váltókötelezettség megállapítására nem elég, hogy az illető fél ez iránti akaratát kinyilatkoztassa, hanem az is „*megkívántatik, hogy ezen nyilatkozat a váltótörvény által előírt alakban tétessék.*” A Kúria mindehhez hozzáfűzte, hogy K. Jánosné váltónyilatkozata nem amiatt nem érvényes, mert írástudatlan, hanem mert a 104. § csak annak engedi meg kézjegyének közjegyző vagy bíró általi – váltóra rávezetett – hitelesítését, aki testi fogyatékoság miatt nem írhatja alá a nevét, egyébként pedig írástudó.⁶⁹

SERLY ANTAL a kúriai ítélet indoklását úgy értelmezi, hogy a Kúria magáévá teszi azt, hogy az írástudatlan is szenvedő váltóképes az 1. § alapján, de ez a váltóképessége „csak amolyan fictiv valami”, ugyanis a Kúria arról hallgat, milyen úton tehet az írástudatlan váltónyilatkozatot, ha a 104. § nem vonatkozik rá? Mert ha a törvény csak a testi tehetetlenség miatt nevé leírni nem tudó (egyébként írástudó váltóképes személy) váltójogi nyilatkozattételi lehetőségét szabályozza, gondoskodnia kell a törvényalkotónak a szellemi tehetetlenség miatt nevé leírni nem tudó váltóképes személyekről is. SERLY a 105. §-ban látja az ezen személyi kör előtt megnyíló jogi lehetőséget: ők meghatalmazás útján vállalhatnak váltójogi kötelezettséget. Azon azonban csodálkozik, hogy miért felületes a törvény ezen intézkedésében, ugyanis a 105. § nem az esetleg írástudatlan meghatalmazó érdekeire fekteti a hangsúlyt, hanem inkább a meghatalmazott visszaéléseire, pl. ha ez megbízás nélkül járna el. Végül arra jut, hogy a törvény 1. és 104. §-ai ellentmondanak egymásnak, ez az ellentmondás novelláris úton javítható és javítandó, de e két törvényszakaszt összeegyeztetni lehetetlen, „ha csak a magas Curia az alsóbírók álláspontjára nem helyezkedik, és kimondja, támaszkodva a 'rendszerint' szó kétes fegyverére, hogy az írástudatlanok is a 104. § értelmében tehetik meg váltónyilatkozatukat.”⁷⁰ Azzal zárja cikkét, hogy kívánatos lenne, ha a Kúria teljes tanácsülésen határozná abban a kérdésben, hogy „1. Kizártnak tekintendő-e minden körülmények között az írástudatlan a váltótörvény 1. §-a folytán arra nézve, hogy váltónyilatkozatot tehessen? 2. Ha nem, mily úton és mily formalítások megtartása mellett teheti meg a váltónyilatkozatot, miután a 104. § szerint való nyilatkozattételre jogosítva nincsen?”⁷¹

⁶⁹ Melléklet a Jogtudományi Közlönyhöz, 1884. évi 33. sz. 260. o.

⁷⁰ Serly: *Rövid visszatekintés az írástudatlanok váltóképességére* 15. o.

⁷¹ Uo.

III. A IX. Magyar Jogászyűlés vitája a váltóképesség korlátozásáról

A dualizmus korában nem csak az írástudatlanok váltóképességének kérdése osztotta meg a jogásztársadalmat, hanem a váltóképesség korlátozásának problémája úgy általában.

A váltó múltja hazánkban nagyon szerény, 1840-ig még a kereskedők sem nagyon ismerték, a leghíresebb korabeli jogászok és publicisták, sőt a váltótörvény elkészítésére 1839-ben kiküldött országos bizottság előtt is idegen volt a váltójog. Pedig ezen bizottság tagja volt Deák Ferenc, Szentkirályi Móric, Szentiványi Károly, Zsedényi Ede, Klauzál Gábor, Pulszky Ferenc is, mégsem kezdtek hozzá a törvény előkészítéséhez, amíg Wildner Ignác, bécsi jogtanár szakértőként nem csatlakozott hozzájuk.⁷²

A váltót tehát, mint a magyarok körében alig ismert, de Nyugat-Európában általánosan elterjedt, nemzetközi fizetési és hiteleszközt ültették át jogrendszerünkbe. Nálunk a váltót 1840-ig csupán a külföldiekkel való kereskedelem során, kizárólag kereskedelmi célokra használták, és csak az 1840. évi váltótörvénnyel vett a váltóforgalom élénkebb lendületet. Az 1840. évi váltótörvény alkotásakor még nem voltak meg a magyar jogrendszerben a váltójog alapelvei és irányelvei, így természetesnek látszott, hogy átültettük azokat az elveket, amelyek a velünk már addig is háromszáz éves közjogi kapcsolatban élő osztrák tartományokban éltek. Ezen elvek között voltak a váltóképességet korlátozó intézkedések is, így került az 1840. évi váltótörvényünkbe a papok és a nők váltóképességének megtagadása.⁷³ Ez a váltótörvény 1876-ig, az új váltótörvény megalkotásáig érvényesült, amely már az általános váltóképességet deklarálja. Érdemes megvizsgálni, helyes volt-e a korabeli társadalmi és gazdasági viszonyok között a váltóképesség általánossá tétele? Az alkotmányért küzdő nemzet előtt az a cél lebegett, hogy a haza alkotmányos szabadságát megóvják. Ez a cél – TÓTH GÁSPÁR komáromi ügyvéd szerint – magába olvasztott minden törekvést és fáradozást, mígnem 1867-ben sikerült elérni, de „az épület alapos beren-

⁷² Tóth, G.: *A váltóképesség korlátozásáról*. Jogtudományi Közlöny, 1885. évi 38. sz. 298. o. Tóth lábjegyzetben utal arra, hogy Wildner a kiküldött bizottságnak előadásokat tartott, melyeket még maga báró Eötvös József is sokáig emlegetett.

⁷³ 1840. évi 15. tc.: 9. §: *Idegen váltók által, azoknak kibocsátásában, forgatásában (Giriren), elfogadásában (Acceptiren), vagy azokérti kezességben (Verbürgeren) magát minden teljeskorú kötelezheti, ki terhes szerződést törvényesen tehet. Az asszonyok és hajadonok azonban, hacsak mint kereskedők a törvény értelmében bejegyezve nincsenek, idegen váltókra nézve sem bírnak szenvedő váltó-képességgel.*

11. § *Váltóbeli kötelezést vállalni semmi tekintetben nem képesek:*

a) *Bármely vallásbeli papi személyek;*

b) *A szerzetesek;*

c) *Valóságos szolgálatban lévő katonai személyek. (CIH)*

dezésénél ... általános dogmák, csillogó frázisok és magasztos elvek képezték a kiindulási pontot, s nem a nép igényei, nem a nemzetgazdasági követelmények, nem a lakosság anyagi érdekei.”⁷⁴ A szabadelvűség és a jogegyenlőség jelszavai eltörölték az uzoratorvényeket és a kamatmaximumot, proklamálták a szabad ipart és kereskedést, megengedték a paraszti telkek szétदारabolását és kimondták az általános váltóképeséget.⁷⁵ A szabadelvűségen és szerződési szabadságon nyugvó intézkedéseknek azonban káros következményei is lettek, a törvényalkotók belátták, hogy tisztán doktrínákon alapuló törvényt nem szabad alkotni, ezért újra meghatározták a kamatmaximumot, büntetni rendelték az uzorát, új ipartörvényt hoztak, és felvetették a váltóképeség korlátozásának kérdését is. Ez azért jelentett problémát, mert a pénz és hitel korlátlan szabadságának kimondása maga után vont a hiteleszközök korlátlan szabadságát is. Ahogyan azonban a hitelügyleteknél a szerződési szabadság korlátozott, aktuálissá vált a váltóképeség korlátozásának kérdése is, mert a váltóképeség korlátozása nélkül sem az uzoratorvények, sem a kamatmaximum meghatározásának semmiféle fogantaja nem lett volna, ugyanis a váltót alkalmazták a hitelt korlátozó törvények megszorító intézkedéseinek kijátszására, kihasználva az általános váltóképeséget.

TÓTH GÁSPÁR szerint „okvetlenül akarnunk kell a váltóképeség korlátozását is,” és a hazai váltójogi fejlődés is a korlátozás mellett szól, mert a magyar törvény az általános váltóképeséget a „legújabb időkig” nem ismerte. Emellett szólónak látja a hitelt megszorító intézkedéseket és a nép éretlenségét, amely a váltót nem mint a hitel jótékony előmozdítóját, hanem mint az uzora és a törvényes formába öltöztetett büntetlen csalás eszközét ismerte meg.⁷⁶ Arra hív fel cikkében, hogy annak kutatása helyett, hogy mit követel meg a jogegyenlőség és a szerződési szabadság, inkább a társadalmi állapotokat és ezek követelményeit kellene megvizsgálni, s ezen vizsgálat eredménye fogja megmutatni azt az irányt, amit követni kell. TÓTH hivatkozik az igazságügyi miniszter 1883. január 24-i határozatára, amelyben arra utasította a törvényhozást, hogy a szenvedő váltóképeség korlátozása tárgyában kezdje meg vizsgálatait, és ezek alapján tegye meg javaslatait a váltótörvény megfelelő módosítására. A képviselőház törvényt módosítását a közvélemény megnyugvással, sőt meglelégedéssel fogadta, és a sajtóban sem jelentek meg ezen határozat ellen tett nyilatkozatok – tudósít TÓTH GÁSPÁR.⁷⁷ Azért is helyeslendőnek tartja a váltóképeség korlátozását, mert csak akkor jár el a törvényalkotó helyesen, ha a jogintézményeket az állam lakosságának igényeihez idomítja: akiknek igényei a korlátlan szerződési sza-

⁷⁴ Tóth, *A váltóképeség korlátozásáról* 298. o.

⁷⁵ 1876. évi 27. tc.: 1. §: *Szenvedő váltóképeséggel bir mindenki, a ki terhes szerződéseket jogérvényesen köthet.* (CIH)

⁷⁶ Tóth, *A váltóképeség korlátozásáról* 299. o.

⁷⁷ Uo.

badtságot követelik, azoknak ezt biztosítani kell; azok részére viszont, akikre a korlátlan szerződési szabadság káros, korlátozó rendelkezésekről kell gondoskodni. Miután bebizonyosodott, hogy a váltóképeség a törvények kijátszására alkalmas volt, és meggyőződtek arról, hogy „vannak az államban osztályok, melyeknek hitelígyénei a váltóhitelt nem követelik, sőt ez rájuk nézve az anyagi romlás kuforrásává vált,” el kellett ismerni a váltóképeség korlátozásának szükségességét. A magyar jog már egyszer rálépett a korlátozás útjára, ugyanis 1861-ben (az Országbírói Értekezlet nyomán⁷⁸) az osztrák váltórendszabály helyett az 1840. évi váltótörvényhez léptünk vissza. Ez a változás minden zavar és krízis nélkül végbement, legalábbis a jogi irodalomban semmi nem mutat ennek ellenkezőjére. Ebből akár arra is lehet következtetni, hogy az 1883-as változtatás sem okozott felháborodást. TÓTH GÁSPÁR azonban nemcsak a korlátozás szükségességére mutatott rá cikkében, hanem annak terjedelmére is javaslatokat tett. Csak két csoportot ruházna fel váltóképeséggel: az önálló kereskedőket és iparosokat kivétel nélkül, illetve azon gazdákat, földművelőket és földbirtokosokat, akik akár tulajdonosként, akár haszonbérliként 40 holdnál nagyobb ingatlannal rendelkeznek. Ezen utóbbi csoportot hatóságilag javasolná nyilvántartani, hogy váltóképeségük ne képezze vita tárgyát. Meg is indokolja, miért csupán e két csoport nyerne váltóképeséget, ezek kiemelését tisztán nemzetgazdasági okokkal magyarázta: nemzetgazdasági szempontból a foglalkozások „produktív és improduktív osztályba” sorolhatók. Egyedül a „produktív”, azaz termelést végző foglalkozásúakat tekinti olyanoknak, amelyek a hiteleszközök felhasználásával előnyösen pótolhatják a pénz hiányát, kizárólag ők vannak olyan helyzetben, hogy a hitelt a nemzeti és az egyéni vagyon gyarapítására használják fel. Ellenben az „improduktív”, nem termelő foglalkozásúaknak ilyen célból a hiteleszközökre szükségük sincs, náluk a cél nem más, mint az egyéni szükségletek kielégítése. Megindokolta azt is, miért fosztaná meg a kisebb birtokos gazdákat és a földművelőket a váltóhitel jótéteményétől: mert ők visszaélések áldozatai lennének, „kiknek kárával a lelketlen uzsorások ezrei gazdagodtak meg;” – írja TÓTH GÁSPÁR, és hangsúlyozza, a hiteleszközök közül kétség kívül a váltó az, amelyet a műveletlen ember a legkevesbé ért, és amely miatt legtöbb kárt szenvedett, legtöbbszor okozta romlását.⁷⁹

Ezen okoknál fogva azzal az indítvánnyal fordult a IX. Magyar Jogászgyűléshez (amely a cikk megjelenésével egy időben ülésezett⁸⁰), hogy mondja ki: „a szenvedő váltóképeséget korlátozandónak tartja és azzal csupán a productiv foglalkozások önálló tagjait véli fölruházandónak.”⁸¹

⁷⁸ Vö. Karvasy, Á.: *A váltójogtan*. Pest 1972. 16. o.

⁷⁹ Tóth, A *váltóképeség korlátozásáról* 300. o.

⁸⁰ Vö. Tóth, A *váltóképeség korlátozásáról* 298. o.

⁸¹ Uo.

TÓTH GÁSPÁR javaslatát elsőként BUCHWALD LÁZÁR szabadkai ügyvéd kommentálta a Jogtudományi Közlöny hasábjain „Korlátoztassék-e a szenvedő váltóképesség?” címmel.⁸² Azon véleményének ad benne hangot, hogy értekező kollégája is azon sokak közé tartozik, akik a vízzel együtt a gyereket is ki akarják önteni. Hangzatos frázisnak nevezi, hogy a társadalom bizonyos osztályai más úton korlátlanul szerződhetnek, csak a váltóügylet idézné elő tönkremenetelüket; például, ha valaki jogosult bármiképp szerződni egész vagyona felett, miért ne legyen joga egy 100 forintos váltót aláírni? BUCHWALD ügyvéd úr azt javasolja, hogy továbbra is változatlanul maradjon érvényben a váltótörvény I.§-a, amely az általános váltóképességet rögzíti. Nem tartja ugyanis a váltóképesség korlátozását olyan eszköznek, amely az uzsoráról és a káros hitelügyletekről szóló törvényeknek nagyobb érvényt szerezne. Hozzáteszi még, hogy TÓTH ügyvéd úr téves premisszákból kiindulva téves eredményre jutott, ugyanis megfogadva javaslatait ügyvédek, orvosok, technikusok és más foglalkozású intelligens egyéneket is megfosztanak attól a joguktól, hogy váltóra pénzt vehessenek fel. BUCHWALD LÁZÁR feljegyzésében kifejti, bízik abban, hogy a hullámzó közvélemény nem befolyásolja a Jogászgűlést, és az szigorúan az igazság és a célszerűség elvei szerint fog állást foglalni a váltóképesség korlátozásának kérdésében.

A IX. Magyar Jogászgűlés 1885 szeptemberében három szakosztályban tárgyalta az aktuális, nagy horderejű jogi kérdéseket. A II. szakosztály volt hivattott válaszolni arra a kérdésre, hogy „Kivánatos-e az 1876: XXVII. tcz.-ben a szenvedő váltóképességre vonatkozólag foglalt intézkedésnek módosítása és ha igen, mily irányban?”⁸³ A kérdésre csak egy vélemény érkezett be, NAGY FERENCÉ, aki jogi, történeti, közgazdasági és statisztikai tanulmányainak eredményeire támaszkodva azt indítványozta, „mondja ki a jogászgűlés, hogy sem a szenvedő váltóképesség korlátozását, sem a váltóérvények bizonyos minimális összegétől függővé tételét nem pártolja.”⁸⁴ A szakosztály ülésének előadójaként NEUMANN ÁRMIN nagyon alapos felkészültségről adva bizonyosságot fejtette ki ellenszenvét azon uralkodó áramlat iránt, amely a váltót az uzsora bűnrészesének deklarálja. Elismerte, hogy a váltó eszköze lehet az uzsorának, de kiemeli egyúttal, hogy a szenvedő váltóképesség megszorításával az uzsora csak egy védbástyát veszítene, megmaradna viszont a közjegyzői okirat, az egyezség, a bón, a kereskedelmi utalvány. Az uzsora elnyomására az érvényben lévő büntetőjogi szabályokat elegendőnek tartja, és szerinte nincs olyan társadalmi osztály, amely

⁸² Buchwald, L.: *Korlátoztassék-e a szenvedő váltóképesség?* Jogtudományi Közlöny 1885. évi 41. sz. 326-327. o.

⁸³ Ifj. dr. Neumann Sándornak a II. szakosztály munkájáról írott beszámolója alapján. Jogtudományi Közlöny 1885. évi 40. sz. 316. o.

⁸⁴ Uo.

a legitim váltóhitelre rá nem szorulna. Végül hangsúlyozta, hogy a váltóforgalom nem tűr semmiféle megszorítást, és NAGY FERENC indítványát elfogadásra ajánlja. Ezen javaslat ellen TOLNAI ANTAL szólalt fel, aki nem látott veszélyt a szenvedő váltóképesség megszorításában és nem ismerte el, hogy ezzel a váltóforgalom megbénulna. Indítványozta, hogy a szenvedő váltóképességet oly formán szorítsák meg, hogy abból a papok, hivatalnokok, katonatisztek, földművelők és a nők ki legyenek zárva. MURÁNYI ENDRE hasonló felfogásból indult ki, amikor azt javasolta, hogy csak a kereskedők és iparosok bírjanak szenvedő váltóképességgel. WITTMANN MÓR az előadó indítványához csatlakozva kifejtette, hogy a nemzetközi törvényhozás mindinkább a formális kötelezettség általánosítása felé közeledik, illetve rámutatott: uzsora volt és lesz, akár megszorítjuk a váltóképességet, akár nem. Végül az előadó ismételten a szakosztály figyelmébe ajánlotta indítványát, amelyet nagy többséggel el is fogadtak, tehát a váltótörvény szenvedő váltóképességgel kapcsolatos rendelkezését nem javasolták módosítani.⁸⁵

Végül térjünk vissza röviden a BUCHWALD LÁZÁR által felvetett javaslatra! TÓTH GÁSPÁR természetesen válaszolt BUCHWALD ügyvéd úr cikkére a Jogtudományi Közlöny 1885. évi 44. számában, de már a IX. Magyar Jogászegyülés határozatának ismeretében.⁸⁶ Álláspontja szerint NAGY FERENC véleménye a Jogászegyülés határozatának indokai között a szabadelvűség és a jogegyenlőség elvei alapján kap főszerepet, és ezek eredménye az általános váltóképesség proklamálása. Szerinte BUCHWALD is az általános váltóképesség híve, de nem híve a formalizmusnak, amely a váltójogot uralja, és ennek eredményeként garanciát keres az anyagi igazság érvényesülése érdekében. TÓTH az anyagi igazságot a szabadelvűség és jogegyenlőség teóriái fölé helyezi, és közelebb állónak tartja magát BUCHWALD, mint a Jogászegyülés álláspontjához. A maga nézete és BUCHWALD álláspontja között – TÓTH szerint – az a különbség, hogy BUCHWALD csupán a váltójog merev formalizmusa ellen keres orvoslást, ő maga pedig „azon visszaélések ellen is, melyeknek tisztességi örvévé a váltót szokták alkalmazni.”⁸⁷ BUCHWALDnak a váltóképesség korlátozásával kapcsolatos ellenérveit hét pontban cáfolja. Ezek közül a leghangsúlyosabb, hogy a váltóhitel korlátozása nem von maga után jogfosztást. Ellenkezőleg, a szenvedő váltóképesség korlátozása jogvédelem lenne mindazokra nézve, akiknek a váltóhitel csak anyagi romlására van. A jogegyenlőség nem csak azt vonja maga után, hogy az állam minden polgára egyenlően gyakorolhassa jogait, hanem azt is, hogy az állampolgárok vagyónbiztonsága egyenlő jogvédelemben részesüljön.

⁸⁵ Ifj. Neumann, 317. o.

⁸⁶ Tóth, G.: *A szenvedő váltóképesség korlátozásáról*. Jogtudományi Közlöny 1885. évi 44. sz. 348. és k. o.

⁸⁷ Tóth, *A szenvedő váltóképesség korlátozásáról* 349. o.

Ahogy a kiskorúakat gyámság alá, a személyi képességgel nem bírókat gondnokság alá helyezik, úgy kell *quasi* gondnokságot gyakorolni azokkal szemben is, akik bizonyos hiteleszközöket saját javukra nem képesek felhasználni. TÓTH szerint minden polgár annyi és olyan joggal rendelkezzon, amennyi és amilyen jog gyakorlása az érdekében áll, ezt a polgár és az állam jóléte is megköveteli.⁸⁸

Hogy a váltóképeség általánossá tétele nemcsak a század végén, hanem a dualizmus utolsó periódusában is téma maradt „jogász-berkekben”, Nagy Ferenc professzor úrnak az 1906. évi jogászegyleti előadása is igazol. Azon alkalmából, hogy harminc éve lépett hatályba mind a kereskedelmi törvény, mind pedig az új váltótörvény, Nagy Ferenc hét pontban foglalta össze azokat a tapasztalatokat, amelyek e két törvény gazdasági életre és az ezzel összefüggő jogvitákra tett hatása alapján általánossá váltak. Előadásának második pontjában, ahol a váltóképeség általánossá tételének jótékony befolyását taglalta, hangsúlyozta: „arról szó sem lehet, hogy az általános váltóképeséget visszacsináljuk... a váltó sokkal univerzálisabb hiteleszköz, semhogy annak előnyeit bárkitől meg lehessen tagadni, s ha visszaélések történnek, azok ellen nem a váltóképeség megszorítása által, hanem más, nevezetesen büntetőjogi eszközökkel kell védelmet és orvoslást nyújtani.”⁸⁹

IV. Összegzés

Jelen cikkben a cselekvő és szenvedő váltóképeség, mint a váltóképeség változatainak szembeállítását követően azt vizsgáltuk, az 1876. évi váltótörvényünk kiket ruház fel szenvedő váltóképeséggel. A relatív váltóképeség felé tett rövid kitérő után kezdtünk neki egy speciális helyzetben lévő személyi kör, az írástudatlanok váltóképeségének vizsgálatába. A dualizmus magyar társadalmának csaknem fele (48,4%-a⁹⁰) nem tudott írni és/vagy olvasni, ezért a korabeli közvéleményt okkal foglalkoztatta az a kérdés, részesülhetnek-e és ha igen, milyen módon gyakorolhatják azon jogukat az írástudatlanok, hogy váltói kötelezettséget vállaljanak, azaz megfoszthatók-e a váltóhittel lehetőségétől „pusztán” az írni tudás képességének hiánya miatt. A Monarchia területén virágzott a váltóügylet, így érthető, hogy a Jogtudományi Közlöny oldalain rendszeresen napvilágra

⁸⁸ Uo.

⁸⁹ Nagy, F.: *Visszapillantás kereskedelmi és váltótörvényünk 30 esztendejére*. Jogtudományi Közlöny, 1906. évi 45. sz. 380. o.

⁹⁰ Az 1901. évi demográfiai adatok alapján. In: *A magyar szent korona országainak 1901. évi népszámlálása*, Harmadik rész: A népesség részletes leírása/ [...], szerkeszti és kiadja a Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, 1907. 127-130. o. és 662-693. o.

kerültek azon jogászai vélemények, amelyek az írástudatlanok váltóképességének teljessége vagy korlátozása mellett tették le voksukat. A vitát egy 1883. évi kúriai határozat indította el, amelynek rövid vázolója után SERLY ANTAL királyi aljárásbíró, MODER TIBOR királyi táblai segédfogalmazó, VÁSÁRHELYI DOMOKOS és FLEISCHNER SAMU ügyvédek által a laphoz eljuttatott érveket és ellenérveket ismertették. A polémiában SERLY és MODER többször is hangot adott véleményének, SERLY mindvégig az írástudatlanok váltóképességének korlátozása mellett tette le voksát, szerinte ugyanis a váltótörvény 1.§ ugyan felruházza őket váltóképességgel, de ezt a 104.§-ban foglaltak miatt nem gyakorolhatják, így *de facto* nincs is váltóképességük. MODER következetesen védve a Kúria álláspontját arra az álláspontra helyezkedett, hogy ha saját kezű aláírással nem is, de maghatalmazás útján az írástudatlanok is vállalhatnak váltói kötelezettséget. VÁRÁSHELYI ügyvéd úr is osztotta ezt a véleményt, szemben FLEISCHNER Samuval, aki SERLY érveit fogadva el kritikai megjegyzéseket fűzött a Kúria ítéletének indoklásához.

Mivel a váltóképesség korlátozása a korabeli javaslatok szerint a 40 holdnál kisebb földön gazdálkodókat és az improduktív (viszont képzettséget igénylő) foglalkozásúakat sújtotta volna elsősorban, a társadalom jelentős hányada esett volna el a váltóhitel lehetőségétől, a cikk utolsó részében azon javaslatokat mutattuk be, amelyek nemcsak a közvéleményt igyekeztek befolyásolni, hanem az épp akkor üléselő IX. Magyar Jogászyűlést is. Míg TÓTH GÁSPÁR ügyvéd csak a nemzetgazdasági szempontból produktív társadalmi osztályoknak biztosította volna a váltóképességet, addig BUCHWALD LÁZÁR ügyvéd ellenezte a jogászok, orvosok, technikusok váltóügyletekből való kizárását, és kifejtette, hogy a váltóképesség korlátozása nem lenne megfelelő eszköz az uzsora és a káros hitelügyletek megfékezésére.

Végül az 1885. őszi üléselő IX. Magyar Jogászyűlés II. szakosztályában zajló értekezés során felmerült kérdéseket és a gyűlés állásfoglalását ismertették. Arról döntöttek, hogy a váltótörvény szenvedő váltóképességre vonatkozó rendelkezéseit javasolják-e módosítani, és ha igen, hogyan? NAGY FERENC írásban benyújtott véleményét – amelyben elutasítja a váltóképesség korlátozását –, NEUMANN ÁRMIN és WITTMAN MÓR is támogatta, míg TOLNAI ANTAL ellenérveit fogalmazta meg, de végül a Jogászyűlés nagy többséggel a NAGY FERENC által indítványozott javaslatot fogadta el, így az 1876. évi 27. tc. 1. §-ban foglalt, a szenvedő váltóképességre vonatkozó rendelkezést nem javasolták módosítani.

Ennek megfelelően arra az eredményre jutottunk a korabeli irodalom vizsgálatát követően, hogy a dualizmus idején az írástudatlanok is kaphattak váltóhitelt: meghatalmazás útján vállalhattak váltójogi kötelezettséget, vagy

pedig a más által tollal (ironnall) előírt nevüket utána vonalazzák, illetve valaki vezeti kezüket a névalírás során.⁹¹

Friedensmäßige Klingenwechsel über die Wechselfähigkeit im Rechtswissenschaftlichen Mitteilungsblatt

Zusammenfassung

Fast die Hälfte der ungarischen Gesellschaft des Dualismus (48,4%) war unfähig zu schreiben und/oder zu lesen, deswegen war die Frage für die zeitgenössische öffentliche Meinung sehr wichtig: sollten die Schreibenunkundigen Wechselfähigkeit genießen oder nicht; und wenn sie Wechselfähig wäre, wie könnten sie dieses Recht üben? Also ist es begründet, breite Gesellschaftsschichten der Möglichkeit des Wechselkredits zu berauben? Auf dem Gebiete der Monarchie war das Wechselgeschäft in Blüte gestanden, so es war selbverständlich, daß die Meinungen solcher Juristen an der Seiten des Rechtswissenschaftlichen Mitteilungsblattes ständig erscheinen waren, die auf die Besorgung oder die Beschränkung der Wechselfähigkeit für den Schreibensunkundigen gedrungen hatten. Wegen eines Urteils von der obersten Gerichtshof Ungarns (die Kurie) aus dem Jahr 1883 entspann sich eine Diskussion, welche wurde in dieser Aufsatz kurz beschrieben. Danach wurden die Gründe und Gegengründe von Antal Serly (königliche Vizebezirksrichter), von Tibor Moder (Hilfsreferendar des Oberlandesgerichtes), von Domonkos Vásárhelyi und Samu Fleischer (Rechtsanwälte) stellt diese Arbeit dar, die ihre Ansichten über die Wechselfähigkeit der Schreibensunkundigen zum Rechtswissenschaftlichen Mitteilungsblatt übermittelt hatten. Serly und Moder hatten in dieser Polemik mehrmals Äußerung gemacht. Serly hatte ihre Stimme stets neben der Beschränkung der Wechselfähigkeit der Schreibensunkundigen abgegeben, nämlich nach seine Ansichten diese Personen sind wächselfähig nach § 1. des Wechselgesetzes, aber sie können diese Fähigkeit wegen des § 104. nicht üben, so haben sie de facto keine Wechselfähigkeit. Moder hatte die Stellung der Kurie durchwegs gegen Serly's Angriff damit verteidigt, wenn nicht mit eigenhändigen Unterschrift, aber durch Bevollmächtigung die Schreibensunkundigen auch wechselrechtliche Verpflichtungen eingehen können. Vásárhelyi, der Rechtsanwalt war Moder's Ansicht gegen Samu Fleischer, der die Meinung von Serly teilte und machte kritische Bemerkungen zur Urteilsgründe der Kurie.

Im letzten Teil der Aufsatz haben wir die Vorschläge dargestellt, welche nicht nur die öffentliche Meinung, sondern die Neunte Ungarische Juristenversammlung – die gerade dann Sitzung hielt – beeinflussen wollte. Die Abteilung II. der Neunte Ungarische Juristenversammlung tagte am Herbst von 1885 hat darüber beurteilt, ob sie die Änderung der Vorschriften auf die Wechselfähigkeit des Wechselgesetzes (1876:

---

⁹¹ Plósz, 116. o.

XXVII.) beantragen sollten oder nicht, und wenn sie es in Vorschlag bringt, wie? Endlich hat die Juristensammlung den Antrag von Ferenc Nagy mit großer Stimmenmehrheit angenommen, so sie haben die Änderung des § 1. von Ges. 1876: XXVII. über die Wechselfähigkeit nicht vorgeschlagen.

Dementsprechend sind wir in dieser Arbeit dazu gekommen, daß auch die Schreibensunkundigten unter dem Dualismus Wechselkrediten kriegen könnten: sie dürften durch Bevollmächtigung wechselrechtliche Verpflichtungen übernehmen, oder sie nachliminieren ihre Name an der Wechsel, die schon von einer schreibkundigen Person unterzeichnet wurde, oder seine Hand wurde während der Unterzeichnung von jemandem geführt.